

ทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาคือสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ เป็นอย่างยิ่ง เฮอร์เบิร์ต เอ. ซิมอน (Herbert A. Simon) กล่าวว่า ถ้า องค์การหรือสังคมขาดการศึกษาคือสื่อสารก็จะอยู่ไม่ได้¹ เนื่องจากการศึกษาคือสื่อสาร เป็นเรื่องของการทำความเข้าใจระหว่างบุคคล องค์การ หรือสังคม จึงมี ปัจจัยที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการศึกษาคือหรือส่งข่าวสาร (Transmit) คือ²

1. ปัจจัยเกี่ยวกับการเชื่อถือหรือรับรู้ (Cognitive Material) ซึ่งได้แก่เรื่องราวต่าง ๆ (Information) ข้อเท็จจริง (Facts) หรือปัญหาต่างๆ
2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับการจูงใจและอารมณ์ (Motional and Emotional Material) ซึ่งได้แก่บรรยาชาติเกี่ยวกับอารมณ์ หัสนคติ และ ปฏิกริยา ความจงรักภักดี หรือท่าทีที่เป็นสัทกร ความรู้สึกสนับสนุนหรือไม่เห็นด้วย และวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตองการ

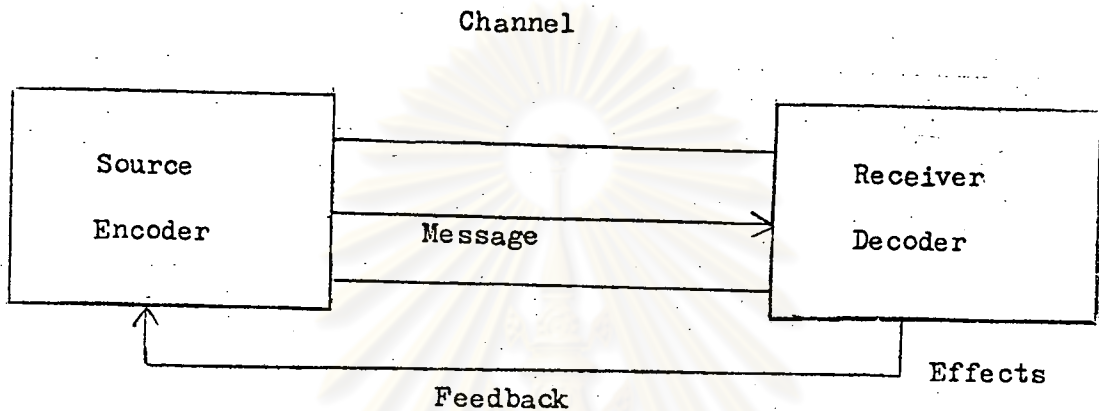
สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคือหรือส่งข่าวสารตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นจะมีผลกระทบต่อความรู้เรื่องราวต่าง ๆ อยู่เป็นอันมาก เพราะ การศึกษาคือสื่อสาร (Communication) เป็นศิลปะการถ่ายทอดข่าวสาร ความคิดเห็น และทัศนคติจากบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง นั่นเอง³

¹ Herbert A. Simon, Administrative Behavior (New York: The Macmillan Company, 1960), p. 154.

² Rensis Likert, New Patterns of Management (New York: McGraw-Hill Book Company, 1961), p. 45.

³ มังกร ชัยชนะการ, ลักษณะของการสื่อสารและการสื่อสารมวลชน (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512), หน้า 2.

กระบวนการทักสื่อสาร (Communication Process) แบบจำลอง
 ของกระบวนการทักสื่อสาร ตามแนวความคิดของ เอฟเวอเร็ท เอ็ม. โรเจอร์ส
 (Everett M. Rogers) ประกอบด้วย ผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิด สาร ช่องทาง
 การสื่อสาร และผู้รับสาร

ภาพที่ 2 แบบจำลอง ของกระบวนการทักสื่อสารตามแนวความคิดของ เอฟเวอเร็ท เอ็ม. โรเจอร์

ในกระบวนการของการสื่อสารนั้น ปฏิกริยาย้อนกลับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ
 อย่างยิ่ง ซึ่งหมายถึง เป็นการสนองตอบของผู้รับสารที่มีต่อข่าวสารของผู้ส่งสาร ซึ่งผู้
 ส่งสารสามารถนำมาเป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาว่าการสื่อสารนั้นบรรลุผลสำเร็จตาม
 เป้าประสงค์ที่ต้องการมากน้อยเพียงใด เพราะโดยทั่วไปการทักสื่อสารมีจุดประสงค์
 ที่จะก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้รับ โดยข่าวสารจะถูกส่งจากแหล่งสารไปยัง
 ผู้รับสาร โดยผ่านช่องทางการสื่อสาร (Communication Channel) ทั้งนี้ ช่องทาง
 การสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการที่จะเป็นตัวกำหนดว่าช่องทางการสื่อสารประเภท
 ใดที่ผู้ส่งสารจะใช้เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในอันที่จะให้เกิดความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม

¹ Everett M. Rogers, Communication Strategies for Family Planning, (New York: The Free Press, 1973), p. 45.

แก่ผู้ส่งสารในทางที่คนปรารถนาได้¹

ช่องทางการสื่อสาร (Channels) ช่องทางการสื่อสารโดยปกติจะแบ่ง
ออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channels) เป็นวิถีทาง
ในการถ่ายทอดข่าวสารที่ผ่านทางสื่อมวลชนทั้งหมด อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร
ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งแหล่งข่าวอาจจะเป็นผู้คนเดี่ยวหรือสองสามคน
หรือมากกว่านั้นส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารจำนวนมาก ๆ ได้ ซึ่งสื่อมวลชนนั้นสามารถที่
จะไปถึงกลุ่มผู้ฟังที่มีจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้และแพร่กระจาย
ข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้²

2. ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channels) เป็น
การติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคล เพื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร
โรเจอร์ส (Rogers) ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงอันอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่เราได้
มีการติดต่อกับผู้อื่น เช่น กับผู้นำความคิดเห็น ได้แก่ พระ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ฯลฯ
การติดต่อกับญาติ เพื่อนฝูงที่รู้จักเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ก็อาจมีผลต่อการพัฒนาได้เช่นกัน
นักปราชญ์ทางสื่อสารมวลชนหลายท่านยอมรับความสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคล
ว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของบุคคลมากกว่าอิทธิพลของสื่อมวลชนเสียอีก

จึงอาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มพูนความรู้ แต่การสื่อสาร
ระหว่างบุคคลช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ³ ดังนั้น งานสื่อมวลชนและการสื่อสาร
ระหว่างบุคคลจึง เป็นสิ่งที่เกื้อกูลกัน ถ้าสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดก็จะทำให้การพัฒนาไม่ไต่ผลเท่า
ที่ควร

¹Everett M. Rogers and Lynne Svenning, Modernization Among Peasants: The Impact of Communication (New York: Holt Rinehart and Winston Inc., 1961), pp. 124-125.

²Everett M. Rogers and F. Floyd Shoemaker, Communication of Innovation (New York: The Free Press, 1971), p. 145.

³Ibid., p. 252.

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคุณลักษณะสำคัญที่แตกต่างระหว่างช่องสารที่เป็นสื่อมวลชน และช่องสารที่เป็นสื่อระหว่างบุคคล

คุณลักษณะ	ช่องสารระหว่างบุคคล	ช่องสารมวลชน
1. การไหลของข่าวสาร	มีแนวโน้มที่จะเป็นแบบสองทาง	มีแนวโน้มที่จะเป็นแบบทางเดียว
2. ความเร็วในการส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมาก	ค่อนข้างช้า	ค่อนข้างเร็ว
3. ความแน่นอนของข่าวสาร	ค่อนข้างต่ำ	ค่อนข้างสูง
4. ความสามารถในการเลือกผู้รับสาร	ค่อนข้างสูง	ค่อนข้างต่ำ
5. ความสามารถในการชักจูงการเลือกรับสาร	ค่อนข้างสูง	ค่อนข้างต่ำ
6. ความสามารถในการตอบสนอง	ค่อนข้างสูง	ค่อนข้างต่ำ
7. ผลที่อาจเกิดขึ้น	เปลี่ยนแปลงทัศนคติ	เพิ่มพูนความรู้

จะเห็นได้ว่า ช่องทางการสื่อสารทั้ง 2 แบบนี้มีความแตกต่างกันออกไป ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น สามารถทราบถึงปฏิกิริยาย้อนกลับของผู้รับได้ ซึ่งทำให้มีประสิทธิภาพในการชักจูงใจ ในขณะที่ช่องทางการสื่อสารมวลชนนั้นจะมีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงความนึกคิดอันเนื่องมาจากการได้รับความรู้เพิ่มเติม

อย่างไรก็ดี แนวความคิดของทางการสื่อสารทั้ง 2 แบบ ยังมีจุดอ่อนหลายประการ เช่น ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลหลังจากที่ข่าวสารได้ถูกถ่ายทอดกันมา เป็นชั้น ๆ ความถูกต้อง แม่นยำนั้นมักจะลดลงไปเรื่อย ๆ ตามลำดับ กล่าวคือ มักขาด

หรือเกินความจริง หรือช่องทางการสื่อสารมวลชนซึ่งมีจุดอ่อนในแง่การยอมรับและความเชื่อถือในสังคมชนบท

ดังนั้น จึงเกิดแนวความคิดของทางการสื่อสารประเภทที่ 3 คือผสมผสานช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลกับช่องทางการสื่อสารมวลชนเข้าด้วยกัน เพราะเชื่อว่าเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการเข้าถึงผู้รับสารและในการจูงใจผู้รับสารให้ยอมรับนวัตกรรม ทั้งนี้เนื่องจากช่องทางการสื่อสารแต่ละชนิดต่างก็มีข้อดีข้อเสียในตัวของมันเอง เมื่อมีการนำข่าวสารหลาย ๆ ชนิดมาใช้ในการถ่ายทอดสารพร้อมกัน ข้อดีของช่องสื่อสารชนิดหนึ่งจะช่วยแก้ไขข้อเสียของช่องสื่อสารอีกชนิดหนึ่ง ทำให้การสื่อสารเพื่อการจูงใจมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการรวมช่องทางการสื่อสารทั้ง 2 แบบก็คือ ทฤษฎีว่าด้วยระบบข่าวสาร 2 ขั้นตอน (Two-Step Flow of Information) ซึ่งกล่าวว่า¹

1. ในสังคมที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล มีอิทธิพลสูงนั้น ข่าวสารจากสื่อมวลชนมิได้มีส่วนโดยตรงต่อการตัดสินใจของบุคคลทั่วไป แต่ข่าวสารนั้นจะมีบทบาททางอ้อม โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน

ขั้นตอนแรก ข่าวสารนั้นจะแพร่กระจายผ่านสื่อมวลชนไปยังบุคคลที่จัดว่าเป็นผู้นำทางความคิดเห็นในท้องถิ่น (Opinion Leader)

ขั้นตอนที่สอง ข่าวสารนั้นจะถูกถ่ายทอดจากผู้นำความคิดเห็นไปยังบุคคลต่าง ๆ ภายในกลุ่มอีกทอดหนึ่ง

2. บุคคลที่จัดว่าเป็นผู้นำความคิดเห็นนี้มักจะมีความสนใจต่อข่าวสารจากสื่อมวลชนมากกว่าชาวชนบททั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับรองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ศิริกาเยะ ที่กล่าวไว้ในรายงานวิจัย ความว่าผู้ที่มียุทธิต่อความคิดเห็นหรือผู้นำทางความคิดเห็นในกระบวนการตัดสินใจของบุคคล มักจะเป็นผู้ใช้สื่อมวลชนอย่างมาก เพราะฉะนั้นจึงเป็นสิ่ง

¹Elihu Katz and Paul F. Lazarsfeld, Personal Influence

(Illinois: Free Press, 1960), p. 32.

ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่สื่อมวลชนต้องสามารถป้อนข่าวสารส่งผ่านทางการสื่อสารของบุคคล เพื่อให้บุคคลได้รับข่าวสารเพียงพอ โดยเฉพาะข่าวสารที่จำเป็นต่อการพัฒนา โดยที่ข่าวสารพัฒนาเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการตัดสินใจ¹

นอกจากนั้น การศึกษาความทันสมัยเป็นสิ่งจำเป็นของศึกษา เพราะว่าการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ระดับการศึกษา สภาพทางเศรษฐกิจหรือรายได้มีความสัมพันธ์กันอันเป็นตัวแปรที่สอดคล้องกับการศึกษาของ แดเนียล เลอร์เนอร์ (Daniel Lerner)² ที่ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรการเปิดรับสื่อมวลชน การศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมืองและรายได้ ซึ่งพบว่า การพัฒนาของสังคมในลักษณะที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของสังคมจะประกอบด้วย 3 ขั้นตอน โดยที่ชุมชนเมืองจะเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นก่อน เนื่องจากเป็นชุมชนที่ซับซ้อนอันจะนำไปสู่สังคมเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องมาถึงขั้นที่ 2 ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา กับพัฒนาสื่อมวลชน ซึ่งทั้ง 2 นี้จะเป็นจุดสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมสมัยใหม่ ส่วนในขั้นที่ 3 เมื่อสังคมเจริญก้าวหน้า สังคมเริ่มจะมีสื่อมวลชนใช้อย่างแพร่หลาย จึงจะมีส่วนช่วยเป็นตัวเร่งขยายการศึกษา มีการปะทะสังสรรซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดสถาบันที่เปิดโอกาสแก่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ²

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ศิริชัย ศิริกาเยะ, สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาในเขตเมืองปทุมธานี, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 109.

²Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society, (New York: The Free Press, 1958), pp. 54-65.

Inkeles and Smith¹ ได้อธิบายว่า การที่มนุษย์ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนและถูกสื่อมวลชนเข้ามามีอิทธิพลกลายเป็นคนสมัยใหม่ เพราะว่าสื่อมวลชนนำเอาข่าวสารใหม่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตใหม่ในหลายประการ

คำว่า "คนสมัยใหม่" นั้น Inkeles² ได้ให้คุณลักษณะดังนี้

1. เป็นผู้ที่พร้อมที่จะยอมรับประสบการณ์ใหม่ๆ
2. เป็นผู้ที่มีความคิดเห็นกว้างขวาง
3. เป็นผู้ที่หันคอ เหตุการณ์ปัจจุบันและอนาคต
4. เป็นผู้ที่วางแผนการดำเนินชีวิตไว้ล่วงหน้าเสมอ
5. เป็นผู้ที่มีความเชื่อว่าทุกสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลงตามเวลา
6. เป็นผู้มีเหตุผล
7. เป็นผู้ที่ให้เกียรติและยอมรับความสามารถของผู้อื่น
8. เป็นผู้ที่เข้าใจในวิทยาศาสตร์และเทคนิควิทยาการสมัยใหม่
9. เป็นผู้ที่เชื่อและสนับสนุนความยุติธรรม

Pool & Lewis^{3, 4} มีความเห็นสอดคล้องเช่นกันว่า การเปิดรับข่าวสาร จากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความทันสมัย กล่าวคือคนที่เปิดรับ

¹Alex Inkeles and David H. Smith, Becoming Modern, (Cambridge: Havard University Press, 1974), p. 145.

²Alex Inkeles, "The Modernization of Man," in Myron Weiner (ed.), Modernization: The Dynamics of Growth, (New York: Basic Books, Inc., 1966), p. 141.

³Ithiel de Sola Pool, "Communication and Development," in Myron Weiner (ed.) Modernization: , . . ., pp. 99-109.

⁴Oscar Lewis "Life in a Mexican Village: Tepoztlan Restudie," in Myron Weiner (ed.), Communication and Development, (New York: Basic Books Inc., 1966), p. 99.

ข่าวสารมากกว่ายอมมีทัศนคติที่ทันสมัยและมีความก้าวหน้ากว่าคนที่เปิดรับข่าวสารน้อย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยในเรื่องความทันสมัยและการเปิดรับข่าวสารนั้น ได้มีการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ไว้มากพอสมควร

Inkeles¹ ซึ่งทำการวิจัยในประเทศอาร์เจนตินา อิสราเอล ปากีสถาน และอินเดีย พบว่า การเปิดรับสื่อและความทันสมัยของบุคคลมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง นอกจากนี้ยังพบว่าบุคคลที่มีคุณลักษณะของความทันสมัย คือบุคคลที่สามารถมีความคิดและความเข้าใจต่อบุคคลอื่นและสถานการณ์ต่าง ๆ ในวงกว้าง เข้าใจว่าบุคคลแต่ละคนอาจมีความคิดเห็นต่อเรื่องต่าง ๆ แตกต่างกันได้หลายอย่าง ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน และความสามารถคาดการณ์บทบาทของผู้อื่นทั้งที่อยู่ในสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับคนและต่างสภาพแวดล้อมกับคนได้เป็นอย่างดี

ส่วนการศึกษาหมู่บ้าน 2 หมู่บ้าน ในอินเดีย Rao² พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของบุคคล ทำให้บุคคลมีความทันสมัยขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Alex Inkeles, Becoming modern, (Massachusetts, Harvard University Press, 1976), p. 145.

² YV Lakshmana Rao, Communication and Development: A Study of Two Indian Villages, (Minneapolis, University of Minnesota Press, 1966), p. 70.

Ithiel Pool¹ และ Oscar Lewis² เห็นตรงกันว่า การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความทันสมัย ประชาชนที่เปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมากกว่ามีทัศนคติที่ทันสมัยและมีความก้าวหน้ามากกว่าประชาชนที่เปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนน้อยกว่า

สำหรับ Everett M. Rogers³ สนใจศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนในการทำให้คนมีความทันสมัย ในแง่การมองเห็นความสำคัญของสื่อมวลชนในฐานะตัวแปรกลางในกระบวนการที่ทำให้คนมีความทันสมัย

Shing Yih⁴ ได้ศึกษาวิจัยในไต้หวัน พบว่า ปริมาณของการเปิดรับสื่อและเนื้อหาของข่าวสารมีความสัมพันธ์กับระดับความทันสมัยของบุคคล

¹Ithiel de Sola Pool, "Communication and Development," in Modernization: The Dynamics of Growth (ed.) Myron Weiner (New York: Basic Books, Inc., 1966), pp. 99-109.

²Oscar Lewis, Life in a Mexican Village: Tepoztlan Restudied (Urbana, ILL, University of Illinois Press, 1951) in Communication and Development By Ithiel de Sola Pool, p. 99.

³Everrett M. Rogers and Lynne Svenning, Modernization Among Peasant; The Impact of Communication, (New York: Holt Rinehart and Winston, Inc., 1969), p. 8.

⁴Shing Yih, "Analysis of Relationship between Media Exposure and the Degree of Modernization in a Suburb of Taipei, Research on Mass Communication in Taiwan and Hongkong by Chu Goodwin C. (U.A., East-West Communication Institute, 1977), p. 129.

สำหรับการศึกษาในประเทศไทย ดร.ศิริชัย ศิริกายะ¹ ได้พบว่า การเปิดรับทอล์คโชว์มวลชนขึ้นอยู่กับความแตกต่างของค่านิยมสมัยใหม่ ระดับการศึกษา อาชีพ ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจของประชาชน นอกจากนั้นยังพบว่า วิหุญ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์รายวัน เป็นสื่อมวลชนที่มีผู้นิยมใช้มากเรียงตามลำดับ โดยที่โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่มีแนวโน้มของการได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2517 ในขณะที่ความนิยมในการรับฟังวิทยุและการอ่านหนังสือพิมพ์ยังคงมีอัตราที่ไม่แตกต่างกันมากนัก จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติดังกล่าว สำหรับนิตยสารกับภาพยนตร์มีผู้ใช้สื่อมวลชนทั้งสองประเภทนี้น้อยมาก

สุริยา วีรวงศ์² ได้ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมสมัยใหม่ โดยได้รวมศึกษาถึงปัจจัยการใช้สื่อมวลชน ได้วิเคราะห์ถึงประเภทของสื่อมวลชนที่บุคคลนิยมใช้ติดตามข่าวสารกับระยะเวลาของการใช้สื่อมวลชน พบว่า บุคคลใดที่มีการติดตามสื่อมวลชนหลายๆ ประเภท ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ มักเป็นผู้ที่มีแนวโน้มว่าเป็นบุคคลสมัยใหม่มากกว่าบุคคลที่ติดตามสื่อมวลชนแต่เพียงประเภทเดียว

¹ศิริชัย ศิริกายะ, สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาในเขตเมืองป็นชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 155-156.

²สุริยา วีรวงศ์, ลักษณะสมัยใหม่ : การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับชุมชนเมืองภายในจังหวัดชลบุรี, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2517), หน้า 205-206.

อนันต์ ลิขิตประเสริฐ ได้ศึกษาบทบาทผู้นำหมู่บ้านในการพัฒนางาน
สาธารณสุขมูลฐาน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า

1. กลุ่มผู้นำในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานสูงกว่าจะมีความทันสมัยมากกว่ากลุ่มผู้นำในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานต่ำกว่า
2. กลุ่มผู้นำในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานสูงกว่าจะมีพฤติกรรมการศึกษาต่อสื่อสารมากกว่ากลุ่มผู้นำในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานต่ำกว่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹อนันต์ ลิขิตประเสริฐ, อิทธิพลของผู้นำหมู่บ้านที่มีต่อการพัฒนาสาธารณสุขพื้นฐาน : การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทผู้นำในสามหมู่บ้านของจังหวัดบุรีรัมย์, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัย มหิดลวิทยาดาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 128.